

TILDAN VALINNAT

LUETUNYMMÄRRYSHARJOITUKSIA

ASIA TEKSTEISTÄ

Elina Taras-Vaulasvirta

Elina Taras-Vaulasvirta

Tildan valinnat

Luetun ymmärtäminen asiatekstit

Kirjan tekijä antaa tästä kirjasta kopiointioikeuden koululle, joka on tämän kirjan hankkinut.

Koulun kopiointioikeuden sisältö:

1. Koululla on oikeus ottaa tästä kirjasta haluamansa määrän kopioita vain oman koulunsa oppilaiden käyttöön lukemisen ja luetun ymmärtämisen harjoitteluun. Koulu ei voi luovuttaa tätä kirjaa muiden koulujen tai oppilaitosten käyttöön.
2. Tämän kirjan kopiointioikeus säilyy koululla, niin kauan kuin koulu käyttää opetuksessaan tätä kirjaa.

© 2023 Elina Taras-Vaulasvirta

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun tai sen osan jäljentäminen ilman tekijän kirjallista lupaa on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty.

Kannen suunnittelu ja piirrokset: Elina Taras-Vaulasvirta

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-951-56-8266-6

Sisällysluettelo

	sivu
1 Hailuodon Murua saa lainata.....	8
2 Elämän alkumetreillä	10
3 Perulainen opettaja haluaa katkaista tietämättömyyden ja kurjuuden kierteen	12
4 Mila-kissa tunnetaan kylän kirjastossakin	14
5 Hyväsydäminen hovineito.....	16
6 Roskasta saa kaunista	18
7 Jääkiekkokortit valtasivat Masi Jukosen vaatekaapin	20
8 Keinutuoli – talon isännän ja emännän arvoistuin	22
9 Isä	24
10 Luovan kylän paljumestari.....	26
11 Helen Keller	28
12 Mopomummo.....	30
13 Nähvetti-possu.....	32
14 Kim oli lähes täydellinen laama.....	34
15 Tavalliset tavarat.....	36
16 Koulun alku on Berliinissä kaupallinen.....	38
17 Piirtäen luonnon puolesta.....	40
18 Reissaavan Lyylin kotipaikka.....	42
19 Unelmayön satiiniliivi pitää kylmän loitolla.....	44
20 Jäkälä jätti kansaan katkerat muistot nälkävuosista.....	46
21 Huonekalutehdas.....	48
22 Suomessa lapset kestävät monenlaista säätä.....	50
23 Aasi voi olla koiran korvike.....	52
24 Kissat voivat hyvin.....	54
25 Yhä harvinaisempi hilleri.....	56
26 Pyöreiden löylyjen tynnyrisauna.....	58
27 Kop, kop onko matikka kotona.....	60
28 Puolet lapsista kävelee vääränkokoisissa kengissä.....	62
29 Tahko Pihkala teki pesäpallosta kansallispelimme.....	64
30 Varpuspöllö.....	66
31 Pilvipoutaa vai sadekuuroja.....	68
32 Ritarien hevoset olivat nykyisen ponin kokoisia.....	70
33 Vesipäästäinen.....	72
34 Harmonikan säveliä koko elämä.....	74
35 4H-liitto järjestää säkkikeräyksen jälleen.....	76
36 Maaliskuinen viheltäjä.....	78
37 Viisi astetta riittää herättämään punkin.....	80
38 Kellontarkkaa nikkarointia.....	82
39 Puulajit heräävät kevääseen eri tavoin ja eri tahdissa.....	84
40 Hevosen länget.....	86
41 Yhdeksän uhanalaista kieltä.....	88
42 Näin Patrik Laineen henkinen kasvu.....	90
43 Tiikerinmetsästäjän koti	93
Lähdeluettelo ja oikeat vastaukset.....	96

Johdanto

Monien vuosien kokemus on osoittanut, että lukutaidon eri osa-alueiden harjoittamisessa on välttämätöntä olla hyvää materiaalia, jotta oppilaiden yksilölliset erot saadaan selville ja kaikkia voidaan tukea kunkin tarvitsemalla tavalla. Oppilaan varhainen tuki on ensiarvoisen tärkeää juuri lukemisessa, sillä lukemista tarvitaan lähes kaikessa koko koulun ja elämän ajan.

Luetunymmärtämisharjoitukset, joissa tehtävät voidaan helposti tarkistaa ja kirjata pisteet, auttaa opettajaa seuraamaan kunkin edistymistä yksilöllisesti.

Itse olen merkinnyt arvostelukirjaan pisteet värein violetti- erinomainen, sininen-hyvä, vihreä -tydyttävä, keltainen-heikko, punainen-tarvitsee erityisharjoitusta. Vanhempien tapaamisissa on helppo havainnollistaa huoltajalle lapsen lukuharjoitusten värisuora ja näin kertoa, miten lukeminen on sujunut ja mitä harjoitusta mahdollisesti vielä tarvitaan.

Tildan valinnat – työkirjan tekstit on poimittu seuraavista lähteistä Maaseudun Tulevaisuus ja sen Kantri-liite, Helsingin Sanomat, Kotiliesi, Yhteishyvä, Seurakuntasanomat, Iltalehti, kirjasta Tiikerin metsästäjän koti ja muita tarinoita Lasten MUSEO-opasEdita, kirjailija Anna-Leena Härkönen.

Vanhimmat teksteistä ovat olleet käytössä monia vuosia. Jutut on valittu edustamaan mahdollisimman erilaisia aihepiirejä. Joskin iloa tuottavia eläinjuttuja on useita.

Pituudeltaan tekstit vaihtelevat jonkin verran. Alussa on lyhyemmät vähän helpommat tekstit. Olen teettänyt harjoituksia neljännessä luokasta lähtien ylemmille luokille ja myös luetunymmärtämisharjoitusta tarvitseville yläkouluun tai ammattioppilaitoksiin.

Luetunymmärtämisen harjoittelu on vähän kuin pianonsoittoläksyjen tunnollista harjoittelua säännöllisesti teksti kerrallaan. Harjoitus tekee mestarin, ja lopulta mestari harjoittelee mielenkiinnosta aina. Olen ala-asteella aloittanut luetun ymmärtysharjoittelun kertomusteksteillä yhdestä kahteen kertaa viikossa, ja myöhemmin on lisätty yksi asiatekstiharjoitus viikossa. Kertomustekstit ovat virittäneet oppilaat kiinnostumaan tarinan juonesta. Samoin asiatekstien opettelu alkuvaiheessa opettajan tehtävää antaessaan olisi hyvä herättää mielenkiinto tekstiin sanomalla jokin pieni mielenkiintoinen asia tekstistä.

Tunnelman tulee harjoitustunnilla olla leppoisaa, kiireetön ja rauhallinen. Oppilaiden lukemisnopeuden erilaisuus vaihtelee. Hitaammat eivät ole vielä ehtineet loppuun, kun kaikkein nopeimmat ovat jo lukeneet tekstin ja tehneet monivalintatehtävät. Nopeilla lukijoilla on kuitenkin vielä tehtävää lopputunnin ajaksi, sillä valmiiden kysymysten vastaamisen jälkeen heidän tulee laatia omia kysymyksiä tekstistä. Tämän jälkeen tehtävänä on kirjoittaa mielipidekirjoitus tekstistä.

Mielipidetehtävässä olisi hyvä ilmetä, mitä uusia asioita teksti on avannut lukijalle, mitä mieltä hän näistä asioista on, miten hyödyllisiä - hyödyttömiä, hyviä - huonoja, jne. asiat ovat, miten lukija voi käyttää saamaansa tietoa hyväkseen, miten lukija aikoo suositella tekstiä muille luettavaksi. Arvioon voi lisätä mielipiteen, miten helppoa- työlästä-vaikeaa tekstiä oli lukea.

Yleisohjeena on, että alleviivaa aina kaikki tuntemattomat sanat, joiden merkitystä et tiedä. Tunnilla oppilaat voivat selostaa sanojen merkityksen opettajan täydentämänä.

Monivalintatehtävien jälkeen olevat kysymykset ja tehtävät tekstistä työllistävät nopeat oppilaat niin, että nämä ehtivät tehdä kirjallisia tehtäviä enemmän kuin hitaammat. Yleensä koko oppitunti kuluu kaikilla yhden tekstin ja tehtävien parissa.

Harjoittelussa ei saa olla kilpailun tai arvosanatestin luonnetta. Tekstin lukemisen idea on selvittää, mistä asia kertoo. Uteliaisuuden herättäminen ja sitten luetun tiedon tuottama älyllinen pohdinta ovat lukemiseen kuljettavia teitä.

Monivalintatehtävät etenevät kronologisesti tekstiä seuraten. Hidas lukija voi lukea kappale kerrallaan ja tehdä kunkin kappaleen monivalintatehtävät. Yleensä oppilaat lukevat ensin koko tekstin ja ryhtyvät sitten tekemään tehtäviä.

Joka a-,b-,c-kohdassa on vain yksi oikea vastaus. Tehtävänannossa on syytä sanoa oppilaille, että valitse vaihtoehdoista se, mikä on tekstin kannalta sopivin tai kolmesta vaihtoehdosta eniten oikein. Oppilaille on hyvä sanoa, että vaihtoehdoissa on huijauksia, jotka näyttävät oikeilta, mutta eivät oikein olekaan. Siksi kaikki sanat täytyy lukea tarkkaan loppuun asti. Alleviivauskynää voi käyttää apuna.

Hitaan, vielä lukemisen alkutaipaleella olevan lukijan kannustaminen on tärkeää. Jo muutamien monivalintatehtävien suorittaminen on aluksi hyvä suoritus. Luetunymmärtäminen vaatii huolellisuutta ja tarkkaa lukemista. Nopeus tulee hitaasti vähitellen, kun on ensin harjoiteltu tiedon löytymistä tekstistä, vertailua ja selailevaa lukemista. Sanojen lukeminen tarkkaan loppuun asti tuo hyvää tulosta. Nopeus ei edistä tarkkuutta. Viivoittimella tekstin selaaminen auttaa löytämään etsittyä kohtaa.

Pienimmänkin suorituksen positiivinen huomioiminen tuottaa vähitellen itsetunnon vahvistumista ja uskoa omaan oppimiseen. Liian vaikeiden tehtävien teettämisen sijasta heikolle oppilaalle voi antaa ensin väittämien ja sitten kysymysten tekoa tekstistä - kuka, mitä, missä, milloin, miksi. Kysymysten tekeminen vaatii harjoitusta, mutta auttaa tekstiin tutustumista. Jos kysymykset sitten saa kysyä luokalta, tulee luokkaan hieno interaktiivinen kysyjä vastaaja - dialogi. Kun oppilaat oppivat kysymään avoimilla kysymyksillä, he oppivat myös ajattelemaan.

Kysymysten tekeminen tekstistä kehittää kirjallista ja suullista ilmaisua, kun oppilaat vastaavat toistensa kysymyksiin joko kirjallisesti tai suullisesti kokonaisella virkkeellä. Juttujen tarkistusvaiheessa on hauskaa, kun oppilaat saavat kysellä toisiltaan kirjoittamiaan kysymyksiä. Jos muilla on tehtävät vielä pahasti kesken, annan oppilaiden vastata toistensa kysymyksiin kirjallisesti vihkoja vaihtamalla. Oppilaat oppivat kirjoittamaan erityisen huolellisesti, jotta he saisivat selvän toistensa vastauksista.

Hyviä hetkiä lukuharjoitusten parissa

Espoossa

Elina Taras-Vaulasvirta

1 Hailuodon Murua saa lainata

Kirjastokoira Murusta on tullut pienen saarikunnan yhteinen juttu. Muru nauttii lainattavana olosta.

Rauhallinen suomenlapinkoira katsoo pyytävästi syvälle silmiin. Eihän sitä voi olla rapsuttamatta. Pian seitsemän vuotta täyttävä Muru on emäntänsä Annukka Loukolan ensimmäinen koira. Loukola käytti Murun pentuvaiheessa runsaasti aikaa muun muassa siihen, ettei koira vedä remmissä.

Koulutus kannatti, sillä nyt Murua voi lenkittää kuka vain – lapsikin. Muru on tietävästi Suomen ainoa kirjastokoira, jonka saa lainata lenkille. Monissa kirjastoissa on lukukoiria, jotka toimivat kuuntelevina korvina, kun lapset harjoittelevat lukemista. Niitäkin hommia Muru on tehnyt.

Ajatus lenkille lainattavasta kirjastokoirasta syntyi noin vuosi sitten, kun pandemia jylläsi ja melkein kaikki oli kielletty. ”Silloisen kirjastonhoitajan, Kari Blomsterin, kanssa pohdittiin, mitä kivaa voisi kuntalaisille tarjota”, Loukola muistelee. Murun saa hakea lenkille Hailuodon kirjastosta keskiviikkoisin klo 16-18. Loukola vetää silloin kirjastolla lapsille lautapelikerhoa.

Muru on päässyt lainaajan kanssa lenkille noin parikymmentä kertaa, Loukola kertoo. Suurin osa lainaajista on turisteja tai pieniä koululaisia. Haastattelupäivänä Muru pääsee lenkille 11-vuotiaan Anna-Sofia Tuomikosken kanssa.

Uusia lainaajia Loukola muistuttaa kahdesta säännöstä: remmistä ei saa vetää ja laina-aika on 15-20 minuuttia. Anna-Sofialle nämä ovat tuttuja juttuja, sillä hän on ulkoiluttanut Murua aiemminkin. ”Hauskinta on, kun Muru haukkuu ja pyytää nameja”, hän sanoo, kun lähdemme lenkille. Kun namit on syöty, Muru kävelee kiltisti hiljaa vierellä loppumatkan. Anna-Sofian perheessä on kaksi koiraa, mutta silti työllä riittää intoa ulkoiluttaa myös Murua.

”Muru tykkää hirveästi lapsista”, Loukola iloitsee. ”Alkuun se saattaa haukkua, mutta rauhoittuu kyllä nopeasti.” Herkuille perso koira osaa jopa näyttää kirjastokävijöille, missä namisanko sijaitsee. Murun kanssa ei ole pakko lähteä lenkille. Sitä voi myös tulla kirjastolle rapsuttelemaan. Koiran läsnäolosta kirjastolla on tullut lähes pelkästään myönteistä palautetta. Allergisia Loukola muistuttaa, että koira on tosiaan paikalla vain kaksi tuntia viikossa. Hailuodon kirjasto sijaitsee vanhassa puutalossa saarikunnan kyläkeskuksessa, koulun ja kirkon välissä. Loukola kokee koiransa lainaamisen turvallisena, sillä kaikki paikalliset tuntevat Murun. Toki hän katsoo tarkasti, kenen käsiin koiransa luovuttaa.

”Ei ole vielä tullut vastaan tilannetta, että en olisi halunnut antaa Murua lainaksi.” Loukola on itse melko tuore hailuotolainen. Hän muutti saareen töiden perässä syksyllä 2019. Ensimmäiset viikot Marjaniemessä ja viikonloput Oulussa.

Sitten viikonloppureissut mantereelle vähenivät, ja Loukola jäi Muru-koiransa kanssa pysyvästi Hailuotoon. Nyt parivaljakko on asunut vuoden verran omassa talossa. Loukola oli alkuun töissä Hailuodon koulussa opettajana. Nyt hän on Hailuodon kunnan viestintä- ja markkinointisuunnittelija.

Entinen oululainen nauttii kylän rauhallisuudesta ja siitä, miten upeita ihmisiä saareessa asuu. Hän iloitsee, että on päässyt osaksi yhteisöä. ”Koirastani on tullut ´meidän Muru´ - koko saaren oma koira.”

1 Hailuodon Murua saa lainata

1. Suomenlapinkoira a. on nimeltään Muro.
b. on emäntänsä ensimmäinen koira.
c. katsoo pyytävästi, jotta pääsisi ulos.
2. Koulutus a. koiran pentuvaiheessa vie aikaa.
b. on palkitsevaa, kun koira alkaa olla tottelematon.
c. kirjastokoiraksi onnistuu aina.
3. Kirjastoissa a. on lukukoiria, jotka kuuntelevat lasten lukemista.
b. on vain yksi ainoa lainattava koiravaljakko.
c. on yksi ainoa kirjastokoira, jota voi lainata kotiin.
4. Kirjastokoiran..... a. saa hakea lenkille Hailuoteen kirjastosta.
b. saa hakea lenkille, kun on Loukolan lautailuopetus.
c. saa hakea kirjastosta lenkille keskiviikkoisin.
5. Kirjastokoira Muru a. on päässyt turistien kanssa parikymmentä kertaa lenkille.
b. lähtee lenkille Anna-Sofian kanssa haastattelupäivänä.
c. on eniten pienten koululaisten ja turhautuneiden kanssa.
6. Säännöt a. on tiedettävä ja oltava kokemusta koirista.
b. pitää muistuttaa kesken ulkoilutuksen.
c. remmistä ei saa vetää ja on palattava 20 min kuluttua.
7. Lenkillä a. Muru pyytää nameja haukkumalla.
b. Muru mutustelee nameja koko matkan perille asti.
c. Muru kävelee vierellä hiljaa koko matkan.
8. Muru a. tykkää lapsista, jotka antavat nameja ja opettavat temppuja.
b. osaa näyttää, missä namisanko on.
c. pitää rapsutuksista, jos saa nameja.
9. Kirjasto a. on vanha puutalo Hailuodon kaukaisimmassa kylässä.
b. sijaitsee kyläkeskuksessa koulun ja kirkon välissä.
c. sijaitsee vanhassa puutalossa kaupan ja kirkon välissä.
10. Loukola a. on tarkka kenelle antaa koiransa lainaksi.
b. kokee turvalliseksi lainata koira etenkin tuntemattomille.
c. on saanut paljon myönteistä palautetta koirattomuudesta.
11. Tuore a. koiranomistaja on tyytyväinen koiraansa.
b. mantereelle reissaaja on tyytyväinen koiran lainaajiin.
c. hailuotolainen muutti saarelle 2019.
12. Lainakoira a. on rauhallinen suomenpystykorva.
b. vaatii rapsutuksia aina, vaikka on suomenlapinsamoaja.
c. on pian seitsemänvuotias suomenlapinkoira.

Vastaa kokonaisella virkkeellä.

- 1 Mitä Annukka Loukola opetti paljon koiralleen, kun se vielä oli pentu?
2. Kuka voi lainata kirjastokoiraa?
3. Miten ihmiset ovat suhtautuneet koiraan kirjastossa?
4. Mitä Annukka Luokola tekee, kun koira on töissä kirjastossa?
5. Kirjoita mielipidekirjoitus tekstistä.

2 Elämän alkumetreillä

Jos olisin valitsemassa itselleni lemmikkiä, katsoisin erityisen tarkkaan, millaisissa oloissa se on kasvanut. Varhaisen kasvuympäristön merkitys esimerkiksi eläimen tulevaan aikuisiän käyttäytymiseen, terveyteen ja tasapainoon on suurempi kuin millään myöhemmin tulevilla kehitysvaiheilla.

Vaikka eri linnut ja nisäkkäät eroavat toisistaan käyttäytymiseltään ja tarpeiltaan, jotain yhteistä niiden suotuisalla kasvuympäristöllä on. Poikasesta huolehtivien emojen pitäisi saada elää mahdollisimman stressivapaasti jo siinä vaiheessa, kun poikanen on vielä sikiö. Vanhempien ravitsemustilallakin on osuutensa siinä, millaiset eväät uusi poikanen saa kasvuunsa.

Tasapainoisen, lajille sopivan ruokavalion merkitys vain kasvaa, kun poikanen on syntynyt tai kuoriutunut. Tuskin mikään muu aika lemmikin kehityksessä on ravitsemuksellisesti niin kriittinen kuin nopeimman kasvun vaihe.

Poikasiaan hoitavat emot tarvitsevat lisäksi rauhaa ympärilleen. Poikasen ja emon herkän vuorovaikutussuhteen syntymistä ei saa mennä turhaan häiritsemään, vaikka poikanen pitää vähän myöhemmin totuttaa myös ihmisiin käsittelijöinä. Emon hoivakäyttäytymisen laatu muovaa pienen lemmikinalun luonnetta. Kun emo vastaa poikasen eleisiin nopeasti ja sopivalla tavalla, pikkueläin tuntee olevansa turvassa, ja sen sosiaalisen elekielen kehitys pääsee hyvään alkuun.

Aivot kehittyvät voimakkaasti siihen suuntaan, mihin niitä käytetään. Virikkeellinen ja monipuolinen ympäristö on tärkeä heti, kun poikanen alkaa liikkua pesän ympäristössä. Eläinten poikasilla on erilaisia herkkyyyskausia, joiden aikana ne oppivat erityisen tehokkaasti tärkeitä taitoja. Kissanpennut alkavat omaksua jo muutamien viikkojen iässä, millaiselle alustalle tarpeet tehdään. Koiranpennuilla vastaava herkkyyyskausi on 6-7 viikon iässä. Jos tarjolla sattuu olemaan vain vaatekasoja tai kukkaruukkuja, ei kissasta välttämättä tule helposti "laatikkosiistiä" myöhemmin. Koiranpennun taas pitäisi saada aitaukseensa myös maa-ainesta, ei vain sanomalehtiä tai varsinkaan mattoja.

Tildan valinnat asiatekstejä

juttuja lehdistä, toimittajilta, kirjailijoilta, asiantuntijoilta

LUETUNYMMÄRTÄMISTEHTÄVIÄ

- SUJUVAN, YMMÄRTÄVÄN LUKEMISEN
- ASIOIDEN VERTAILUN
- TEKSTIN KRIITTISEN TARKASTELUN
- UUDEN TIEDON YMMÄRTÄVÄN KÄYTÖN

HARJOITTELUUN

Harjoitustehtävät antavat opettajalle ajankohtaisen tiedon oppilaan edistymisestä. Vanhemmille lukemisen edistyminen voidaan raportoida ajantasaisella tarkalla tiedolla. Tehtävät voi tarkastaa nopeasti ja helposti.

Kysymykset ja tehtävät auttavat selkeän ilmaisun kehittymiseen ja ehyiden virkkeiden kirjoittamiseen ja myös omien ajatusten ilmaisemiseen.

43 tekstiä
monivalintatehtävät,
valmiit kysymykset
omat kysymykset
mielipidekirjoitus

9 789515 682666

